

MUSEUMSINDSAMLING OG FOLKEMINDEFORSKNING.

Af J. S. Møller.

Historiske Minder er *alt*, hvad der kan bidrage til Oplysning om vort Lands og vort Folks Fortid og Udvikling gennem Tiderne. Denne Sandhed trængte kun langsomt og sent igennem og har sine stille Modstandere endnu. Det er om Synspunkterne og Grundprinciperne ved Indsamling og Bevaring af disse her skal fremsættes nogle Betragtninger, der sikkert for adskillige vil synes gammelkendte, men for andre dog mulig kan give Stof til Eftertanke og Nytte.

De historiske Minder, der vedrører andre Nationer, andre Lande og Egne paa Jorden, lades her ganske ude af Betragtning, dem skal vi selvfølgelig ogsaa samle paa efter Evne, hvilket ogsaa sker. Vore egne historiske Minder kan jo ofte ved et nærmere Studium ikke isoleres fra den almindelige Udvikling og fra menneskeligt Samkvem gennem Tiderne. Kulturudviklingen beror sikkert paa to Hovedfaktorer, dels Spredning ved Laan, ved Samkvem Mennesker imellem i stedse større og større Kredse gennem ofte lange Tidsrum, dels — efter *Bastians* Teori — som et Resultat af, at Menneskets sjælelige Natur i sine Grundelementer stort set er den samme overalt paa Jorden, hvilket gør det muligt, at det samme Redskab kan opfindes, den samme Tanke kan fødes og gives samme Udtryk paa flere forskellige Steder paa Jorden og derfra udbrede sig videre ved Spredning. Om Forholdet mellem disse to Faktoreres Betydning for Kulturudviklingen gennem Tiderne kan der være forskellig Opfattelse. Men ud fra dette Synspunkt er det kun glædeligt, at vi i vort Nationalmuseum ikke blot har Efterladenskaber fra vort Land fra de ældste Tider til Nutiden, men ogsaa har fortrinlige historiske synlige Minder fra de gamle Middelhavslande i Antiksamlingen (Glyptoteket supplerer her) og fra andre, tildels »primitive« Kulturer Verden over i den etnografiske Samling.

De historiske Minder, som vi — og her har jeg i overvejende Grad de kulturhistoriske Museer i Provinsen for Øje — maa

samle paa, kan deles i tre: 1) Skrevne Kilder, 2) Genstande, taget i videste Forstand, og 3) Folketraditionens Ytringsformer.

Med *de skrevne Kilder* kan jeg snart gøre mig færdig, da Indsamlingen og Opbevaringen af disse er vore Arkivers Opgave, som disse forstaar at røgte. Her skal kun gøres opmærksom paa, at der rundt om ligger et Arkivstof, som ofte ikke røgtes saa vel, som det fortjener, og som Landsarkiverne ikke modtager. Hvordan f. Eks. med Sogneraads- og Byraadsarkiver, selvom der sikkert her er Fremgang at spore? Hvordan med Handels- og Industriarkiver? Hvordan med Foreningsarkiverne, naar Foreningen opløses, eller naar de skifter Formand? Her staar det ofte sørgeligt til. Der kan ogsaa være rent private Arkivalier, der fortjente en bedre Skæbne end at puttes i Kakkelloven, f. Eks. Breve, Matrikelskort, Skiftebreve og andre Dokumenter vedrørende bestemte Ejendomme, Auktionskataloger m. m. Hvor kan Klinten skilles fra Hveden? Hvor kan saadanne opbevares og registreres? Spørgsmaalet har ofte været drøftet inden for Dansk historisk Fællesforening uden særligt stort Resultat. Indtil videre bør sikkert de velindrettede Provinsmuseer tage sig af denne Opgave. Enkelte, som Museerne i Holbæk og Nykøbing Mors, har allerede taget Opgaven op, men hvor mange Museer har *tørre*, brandsikre Rum, der er tilstrækkeligt store dertil? De forhaandenværende knebne Pengemidler, hvormed de skal administreres, gør ingenlunde Opgaven let, men den er der!

Genstandene omfatter i videste Forstand saa at sige alt fra Møbler og Brugsgenstande af enhver Art, fra By som fra Land, til huslig Sysse som til Arbejde i Mark, Mose, Eng og paa Havet, Klædedragter, Tekstiler, Smykker, Fajancer, Lervarer, Porcelæn og Glas, Legetøj, Mønter, de gamle Haandværks Redskaber som deres Produkter, der maa indsamles og opbevares i saa vid Udstrækning som muligt, de dræbes jo nu af vor Tids Teknik i stigende Grad. I saa Henseende kan ogsaa særligt fremhæves gamle Fangstredskaber til Vildt, Fugle og Fisk.

Nævnes kan ogsaa gamle Bøger; ikke saaledes at forstaa, at Museet skal være et Bogmagasin, men indsamlet paa rette Vis kan de fortælle ikke blot om Bøgers Tryk og Indbinding gen-

nem Tiderne, men ogsaa lidt om, hvad Folket, ikke de Lærde eller de mere Oplyste, gennem nogle Aarhundreder har sat Pris paa at læse og eje. Nævnes kan i den Forbindelse ogsaa haandskrevne Visebøger og Dagbøger (ofte i gamle Almanaker), Piecer og Lejlighedsvers fra By og Egn, historiske Dokumenter af anden Art som Flyveblade, Udklip af stedlige Aviser om Fund og visse lokale Begivenheder. Endvidere Portræter af Egnens Mænd og Kvinder, der har haft et Navn eller har udført et Arbejde for det større eller det mindre Samfund, hvori de levede; derfor bør bl. a. gamle Familiealbums indlemmes i Museer, selvfølgelig forsynet med biografiske Oplysninger i videste Maal. Endvidere topografiske Billeder fra By og Egn, der kan vise Forandringerne, som Tiden fører med sig, og ikke mindst Fotografiplader med skriftlige Oplysninger til hver Plade.

Det er altsaa, kort sagt, de mobile Genstande og Redskaber i videste Forstand, der i særlig Grad maa være Indsamlingsobjekter for Museerne. De jordfaste Mindesmærker: Bygninger, Grave, Voldsteder, Fortids Bopladser m. m. maa vi alle være med til at staa paa Vagt om og, om nødvendigt, værne aktivt om eller undersøge. Det er kun faa Provinsmuseer, der vil være i Stand til at danne Frilandsmuseumsafdelinger ved at flytte gamle Bygninger til Museet.

Det tredje Objekt for Indsamlingen, som jeg nævnede, er *Folketraditionen*, saaledes som denne giver sig Udtryk i Folkeskikke, Folketro og i Folkedigtning (Sagn, Æventyr, Viser m. m.). Men til Folketraditionen hører ogsaa Oplysninger om ældre Tidens Arbejdsmetoder i Landbrug, Haandværk og Fiskeri, om Samfundsforhold i By og paa Land som indenfor det gamle Haandværk, om Folkemaal og Stednavne m. m. Til Folketraditionen hører endvidere Amuletter, Midler brugt mod Sygdomme, Festbrød, Majstangen, det sidste Neg med meget mere. Genstandene selv fortæller os ofte kun grumme lidt, det er Benyttelsen, Anvendelsen af dem og de til deres Anvendelse knyttede Forestillinger, Benævnelser, Skikke, Oprindelse og Alder, der gør dem »levende« for os, der gør dem værdifulde for os. *Der ved knyttes Folkemindeforskningen nøje til Arkæologien*, hvilket Arkæologerne ikke alle, endsiige til alle Tider har forstaaet.

Enhver, der blot i store Hovedtræk vil vide Besked om vort Folks Historie, kan ikke længere nøjes med de skrevne og trykte Kilder, som man ingenlunde altid kan stole paa, selvom Kildekritiken nu her sætter ind, men han maa ogsaa forstaa de synlige Fortidsminders Sprog, og han maa endelig kende den uhyre vigtige, hidtil omtrent anonyme Kilde, som det store, jevne Folks Traditioner kan yde ham, rettelig forstaaet. De, der hævder dette, har herhjemme egentlig ikke hidtil kunnet glæde sig ved den officielle historiske Videnskabs Velvillie og Forstaaelse eller ved Statens Støtte. Vort Universitet har saaledes, siden *Axel Otriks* Død, ingen Lærestol i Folkemindeforskning — i Modsætning til vore Nabolande.

Nationalmuseets Skaber, *Rasmus Nyerup*, skrev i 1806 som Program for det kommende »Oldnordisk Museum«, at man der »fra Sal til Sal« skulde »kunne studere den successive Fremgang i *Nationens* Cultur og Begreber, Sæder og Skikke«. Dette Program er gyldigt den Dag i Dag, er blot ikke alle Dage blevet fulgt. Og desuden sattes Aaret 1660 som Tidsgrænse for Samlingerne, og for den historiske Tids Vedkommende begrænsede man Indsamlingen til den kirkelige og borgerlige Kultur. Hele *Nationen* blev da ikke repræsenteret, og Tidsgrænsen var ret vilkaarlig. *Worsaae*, der skabte Verdens første Interiørmuseum i Rosenborg, var dog klar over, at der var et Misforhold i dansk Museumsvæsen; Museet maatte oplyse ikke mindst det Tidsrum. »hvorpaa Nutidens hele Udvikling umiddelbart hviler«. Danmark blev dog ikke Foregangslandet i saa Henseende, det blev Sverige, hvor *Hazelius* i 1872 fik oprettet Nordiska Museet med dets systematiske Samlinger ikke mindst af Almuekultur. Og det er værd at erindre, at han fra første Færd var klar over, at sammen med Indsamlingen af de materielle Kulturminder maatte man ogsaa indsamle Folketraditionen, ikke mindst den, der vedrører Sæd og Skikke. Efter Nordiska Museets Forbillede skabte *Bernhard Olsen* i 1879 Dansk Folkemuseum med dets Samlinger til Belysning af Borger- og Bondestandens Liv efter 1660, men, efter *Worsaae*'s Forbillede, væsentligst ordnet som Interiører. Senere fik han grundlagt Frilandsmuseet i Lyngby i 1901 som et Supplement til Folkemuseet.

Heraf fremgaar, at *først meget sent* blev Almuens materielle Kulturminder regnet for værdige Indsamlingsobjekter, og Folkemuseet blev under Bernhard Olsens Ledelse ikke det Centrum for Studiet af Almuekulturen i videste Forstand, som Nordiska Museet er naaet at blive i Sverige.

Heri Landet blev Dansk Folkemindesamling og Foreningen Danmarks Folkeminder, som *Axel Olrik* oprettede og stiftede henholdsvis i 1904 og 1908, Centralstedet for Indsamlingen og Bearbejdelsen af Folketraditionen i videste Forstand, og et uhyre Arbejde er udrettet i dette Øjemed. Men derved kom der her i Landet en beklagelig Kløft mellem de af Museerne forvaltede materielle Kulturminder og Dansk Folkemindesamlings Virksomhed — til Skade for begge Parter.

Denne Kløft medførte, at Museums mænd i al Godmodighed kunde smile ad »Nissefolkene«, som de aabenbart ikke forstod, og at Folkemindeforskerne længe til Folkeminder egentlig kun regnede Almuens »ægte« Aandskultur (Sagn, Æventyr, Viser m. m.), medens Folkemindeforskningen rettelig omfatter *hele* Almuekulturen — og Almuen er den jævne Mand i By som paa Land —, altsaa ogsaa de Ytringsformer som giver sig tilkende i dens materielle Kultur (Bohave, Boliger, Klædedragt, Redskaber m. m.) og i dens sociale Forhold, Skikke og Brug. Sagn og Myter, der i høj Grad præger vore gamle historiske Værker, blev under Kildekritikens skarpe Søgelys sat paa Plads — og undervurderet af Historikeren af Fag. Selv ret sent optegnede Sagn kan dog indeholde en historisk rigtig Kerne, der endog har kunnet holde sig i Aarhundreder og Aartusinder, hvilket let kan dokumenteres. Men selv bortset fra saadanne Tilfælde, som er og bliver sjældne Undtagelser, har »uhistoriske« Sagn paa et andet Omraade en ofte uhyre stor Kildeværdi, da de er sandfærdige Levninger angaaende deres egen Tid og deres Ophavsmands Synspunkter, Tro og Idealer; de er altsaa en uvurderlig Kilde til den Kulturhistorie, hvorum Fundene eller Litteraturen oftest intet kan fortælle os.

Hovedsagen ved Indsamlingen af Museumsgenstande er da, at Museet skal indeholde saamange *talende* Stykker som muligt, d. v. s. saadanne Genstande, hvis Fundomstændigheder er blevne

iagttagne, beskrevne og, om nødvendigt, fotograferede ved Fremdragelsen. Kan saadanne Omstændigheder udforskes, kendes Genstandens Historie, Benyttelse, Benævnelse paa Folkemaalene, kan den stedfæstes og om muligt tidsfæstes, og kendes de til Genstanden eventuelt knyttede Forestillinger og Skikke m. m., mangedobles dens Værdi. Omvendt synker selv den prægtigste Genstand i Værdi for Museet, naar intetsomhelst kan oplyses om den. Men dette stiller store Krav til Museets Ledelse. Og i saa Henseende er Forholdet heri Landet alt andet end tilfredsstillende. Aarsagen hertil er ikke Museumsledernes manglende Interesse, tvertimod, men de ofte slette Forhold, hvorunder de maa virke, oftest er de ulønnede, maa udføre Arbejdet som en Bibeskæftigelse, kun drevet af deres brændende Trang, Auto-didakter som de tilmed oftest er. Nej, Aarsagen er den utroligt knebne Maade, hvorpaa vore bevilgende Myndigheder, i første Linie Regering og Rigsdag, stedse har ment at kunne nøjes med at understøtte de kulturhistoriske Provinsmuseer. Nationalmuseet iøvrigt tildels ogsaa, saa dette ikke kan have faguddannede Medhjælpere nok til *ogsaa* at kunne yde Provinsmuseernes Ledere Vejledning og Hjælp til Journalisering, Konservering, Opstilling m. m. i blot nogenlunde tilstrækkelig Grad. At Nationalmuseet dog trods alt og efter Evne gør det, der i saa Henseende er det muligt, skal tilføjes, og dette anerkendes ogsaa fuldtud af Provinsmuseerne selv. Med gode Montrer, Plads og Opvarmning kniber det ofte paa Grund af de smaa Pengemidler, der staar til Provinsmuseernes Raadighed. Og skal Museet ikke blive som en Antikvitetsbod, maa det have Plads, Plads, god Plads!

Ordningen kan dels være systematisk efter Tid, hvorved Kendskabet bl. a. til Stilarternes Historie i Hovedtræk, der i vore Dage maa være mindst ligesaa berettiget som Kongerækken, kan gives Befolkningen. Dels kan Genstandene ordnes systematisk i Grupper, henholdsvis for Land og By (Dragter, Tekstiler, Belysningsredskaber, Mønter, Haandværksredskaber o. s. v.), hvorved Udviklingen kan gøres særlig anskuelig. Dels kan Opstillingen ske i Form af Interiører for Land og By, der maa være saa naturtro som muligt, uden den Overlæsselse, der ofte

ses. Som Regel vil man se sin Fordel ved at benytte alle disse Maader til at ordne Museet paa og udstille Genstandene paa. Men hertil kommer, at Provinsmuseerne *fremforalt* bør være *Hjemstavnmuseer*, saaledes at Hjemstavnsens Kultur dér kan faa en fremtrædende og oftest samlet Plads, bl. a. maa Købstadens særlige Historie og Lokalhistorien iøvrigt kunne belyses ved særlige Afdelinger. Derved vil Museet naturnødvendigt knyttes til Skolernes Hjemstavns historie, hvorpaa der nu lægges særlig Vægt, og til Hjemstavnsforskningen iøvrigt.

Skal alle disse Krav kunne fyldestgøres af blot nogenlunde middelstore og større Provinsmuseer, maa Ordningen overalt tilstræbe Overskuelighed, Anskuelighed — og Sikkerhed mod Ødelæggelse af enhver Art. Disse Fordringer kræver rigelig Plads, og den sidste Fordring kræver bl. a. gode, tætte Montrer. Og Kravet om Anskuelighed nødvendiggør en god Etikettering og helst en trykt Vejledning. *Popularisering* maa ikke mindst være Maalet og stedse tilstræbes paa de Maader, der maatte skønnes egnede.

Skolebogskommissionens nylig udkomne Betænkning viser, at ogsaa Skolens Folk begynder at faa Øjnene op for Museernes Betydning i Undervisningsøjemed.

Men *Grundlaget* for Museernes videnskabelige og folkeoplysende Opgaver er og bliver dog Indsamlingen og de Former, hvorunder denne foregaar. Og i saa Henseende maa atter hævdes, at Indsamlingen af Folketraditionen maa gaa jevnside med Indsamlingen af Genstandene, hvis der til disse er knyttet Overtro, Skikke eller Brug af en eller anden Art ligesom Fundomstændigheder, Hjemsted, Alder, kort sagt deres Historie i videste Forstand, og at Oplysninger herom maa gengives saa præcist som muligt i Tilvækstprotokollen, der tillige maa indeholde en nøje Beskrivelse af Genstanden selv, saa denne altid kan findes, selvom Museumsnumret maatte bortkomme, hvilket, alt i alt, stiller større Krav til Museernes Ledere, end man ret vel kan stille med de knebne Pengemidler og med den specielle Sagskundskab fra faguddannet Side, der nu staar til deres Raadighed.